

HOLLANDA HASTALIĞININ ETKİLERİ: RUSYA ÖRNEĞİ

Levent ŞAHİN*
Dilek KUTLUAY ŞAHİN**

Atıf/©: Şahin, Levent; Kutluay Şahin, Dilek, (2015).Hollanda Hastalığının Etkileri: Rusya Örneği, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 8, Sayı 2, Aralık 2015, ss. 599-610

Özet: Hollanda hastalığı bir ülkede doğal kaynak sektörünün gelişmesiyle, diğer sektörlerin önemini kaybetmesidir. Hollanda hastalığı ilk defa Hollanda'da doğalgazın bulunması ve lider sektör olması ile görülmüştür. Ancak, Hollanda Hastalığı terimi ilk defa 1977 yılında kullanılmıştır. Hollanda hastalığının iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi ülkede doğal kaynağın keşfedilmesidir. İkincisi ise Dünya'da doğal kaynak fiyatlarının artmasıdır. Bu çalışmada Rusya'nın petrol üretiminin ekonomi üzerindeki etkisi Hollanda Hastalığı çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada Rusya'nın 2000-2014 dönemine ait verileri kullanılmıştır. Veriler Dünya Bankasından, Uluslararası Enerji Ajansından ve Rusya Federasyonu İstatistik Kurumundan alınmıştır. Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hollanda Hastalığı, Rusya.

Makale Geliş Tarihi: 13.11.2015/ Makale Kabul Tarihi: 25.11.2015

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, e-posta: leventsahin@karatekin.edu.tr

** Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, e-posta: dilekkutluay@karatekin.edu.tr

The Effects of Dutch Disease: Case of Russia

Citation/©: Şahin, Levent; Kutluay Şahin, Dilek, (2015). *The Effects of Dutch Disease: Case of Russia*, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 8, Issue 2, December 2015, pp. 599-610

Abstract: *Dutch disease is decline of other sectors with the development of natural resource sector in a country. Dutch disease was seen with being the leading sector and presence of natural gas resources in the Netherlands for the first time but the term Dutch disease was used in 1977. There are two causes of the Dutch disease. First one is discovery of natural resources in country. Second one is increase price of natural resources in the World. In the study, impact on economy of Russia's oil production was investigated within the framework of Dutch disease. Datas belonging to Russia (2000-2014 period) were used while doing the study. They were taken from the World Bank, International Energy Agency and Russia Federation State Statistics Service. Descriptive method was used in the study.*

Keywords: *Dutch Disease, Russia.*

I. GİRİŞ

1977 yılında Hollanda hastalığı terimi ilk defa ekonomist dergisinde kullanılmıştır. 1959 yılında Hollanda'da büyük doğalgaz rezervleri keşfedilmiştir. Hollanda'nın toplam ihracatı çok artmıştır. Ancak Hollanda'nın artan doğalgaz ihracatı Hollanda ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir (Afandiyev, 2013). 1970'ten 1977 yılına kadar Hollanda'da işsizlik %1.1'den %5.1'e yükselmiştir. Bu durum ekonomik açıdan tek problem olmamıştır. Çünkü doğalgaz alanındaki ekonomik büyümeyi fark eden firmalar, doğalgaza yönelik yatırım yapmaya başlamışlardır. Yatırımların doğalgaz sektörüne kayması sonucunda diğer sektörler için yatırımlar durma seviyesine yaklaşmıştır (The Economist, 2014). Bu durumda da ülkedeki diğer sektörlerin ihracat içindeki payları düşmüştür. Ülkede döviz bolluğu olduğu için döviz kuru düşmekte, bunun neticesinde ithalat çok ucuz hale gelerek, insanlar ihtiyaçlarını ithal mallardan karşılamaktadırlar. İthalattaki artış ise sanayisizleşme problemine yol açmaktadır. Geçmiş yıllarda doğalgaz ihracatı nedeniyle Hollanda'da, gül ihracatı nedeniyle Moğolistan'da ve kahve ihracatı nedeniyle Yemen ve Kolombiya'da sanayisizleşme problemi ile karşılaşmıştır (The Financial Times, 2014).

Artan doğalgaz ihracatı yoluyla döviz kurunun bollaşması neticesinde kur düşerken, ulusal para değer kazanmıştır. Bu nedenle de doğalgaz sektörü dışındaki diğer sektörler uluslararası piyasada rekabet güçlerini

kaybetmişlerdir (The Economist, 2014) Bazı ekonomistlere göre Hollanda hastalığı nedeniyle döviz kuru keskin bir şekilde düşerken, ulusal para aynı oranda değer kazanmaktadır. Bunun sebebi de ülkede büyük miktarda doğal kaynakların keşfedilmesi (The Financial Times, 2014) ya da ülkedeki bir doğal kaynağa olan yurtdışı talebin hızla artmasıdır.

Hollanda hastalığı ülkenin döviz rezervi dengesini bozmaktadır. Çünkü ilgili doğal kaynağın ihracatı arttıkça, ülkeye daha fazla döviz girmektedir. Ülkedeki döviz artışı ise insanların gelirini artırmaktadır. Söz konusu gelir artışı yerel piyasalarda mallara olan talebi artırıp, fiyatların yükselmesine yol açmaktadır. Bu durumda fiyatları yükselen malları üreten sanayiciler rekabet güçlerini kaybetmektedirler (Rabbi, Chowdhury ve Hasan, 2013).

1974 yılında petrol krizi, 2000'li yılların başında ise Orta Doğu'daki savaşlar nedeniyle petrol fiyatlarında artış yaşanmıştır. İlgili yıllarda petrol ihraç eden ülkelerde petrol ihracatı artarken, petrol dışındaki tarım, sanayi sektörlerinde ihracat düşmüştür (Smith, 2014). Bu nedenle Hollanda hastalığının kendisi bir paradokstur. Başka bir ifadeyle Hollanda hastalığı ekonomik ve yapısal bir sorundur (Mironov ve Petronevich, 2015).

Hollanda hastalığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Sachs ve Warner (2001)'a göre yüksek doğal kaynak ihracatı Hollanda hastalığına yol açacaktır. Bu da ekonomik büyümeyi ciddi seviyede olumsuz boyutta etkilemektedir. Lederman ve Maloney (2008) ise yüksek doğal kaynak ihracatının ekonomiyi olumlu boyutta etkileyeceğini iddia etmektedirler. Salai Martin ve Subramanian (2003)'a göre Nijerya'da petrol fiyatlarındaki hareketlilik Hollanda hastalığına yol açmamıştır. Tanja Broz ve Dinko Dubravčić (2011)'in düşüncesine göre Hollanda hastalığı reel ücretlerin yükselmesine ve sanayisizleşmeye neden olarak, ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir. Philip Ueno (2010), Hollanda hastalığının ülkenin rekabet gücünü azalttığını ve sanayisizleşmesine neden olduğunu düşünmektedir. Gregory (1976)'e göre bir ülkede doğal kaynakların keşfi, ilgili doğal kaynakların ihracatını arttırmakta, ülkenin gelir seviyesini yükselmekte, bu nedenle de ülkede enflasyon yaşanmaktadır.

II. HOLLANDA HASTALIĞININ EKONOMİK ETKİLERİ

Bir ülkede doğal kaynak keşfedilirse ya da doğal kaynağın yurtdışı talebi çok fazla artarsa, ilgili doğal kaynağın ihracatı yüksek miktarda artar. İhracat artışı için de, ülkeye giren döviz miktarı kat ve kat artar. Ancak ülkeye giren dövizin tamamı ithalata harcanırsa, para arzı ve yerel ürünlere olan talep, döviz artışından doğrudan etkilenmeyecektir (Rudd, 1996: 3-4).

Bununla birlikte ÷lkeye çok fazla döviz girmesi neticesinde, hem sabit hem de esnek kur sisteminde doğal kaynak (doğalgaz vb.) dışındaki diğer sektörlerde yer alan firmaların ihraç mallarının rekabet gücü zayıflayarak, ÷lkenin geleneksel ihracat sektörü küçülecektir. Bu duruma harcama etkisi denilmektedir. Aynı zamanda sermaye ve istihdam, ihracatın arttığı ilgili doğal kaynağın sektörüne ve toplumda yaşanan gelir artışı nedeniyle talebin yükseldiğı yerli mallara kayacaktır. Bu etkiye kaynak hareketi denilmektedir. Ayrıca petrol fiyatları arttığı için tarım ve imalat sektörünün maliyetleri de artmaktadır (Ebrahimzadeh, 2003).

A. Hollanda Hastalığının Ekonomik Problem Boyutu

İktisatçılar arasında Hollanda hastalığının kalıcı ya da geçici bir problem olduğuna dair görüş birliğı bulunmamaktadır. Sermaye ve emek bir sektörden diğerine geçtiğı zaman, kaybın yaşandığı endüstride üretim düşecek, işçiler ise yeni bir iş bulmak zorunda kalacaklardır. Bu durum ekonominin uzun dönemli büyümesini olumsuz yönde etkileyecektir. Ayrıca insanların işsiz kalması, işyerlerinin kapanması politikacıları da negatif boyutta etkileyecektir (Ebrahimzadeh, 2003).

B. Hammaddelerin Ekonomik Etkileri

Bir ÷lkedeki hammaddelerin ekonomik etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Pettinger, 2014):

Kur Farkının Artması

Hammadde keşfedildiğı ya da ihracatı arttığı zaman ilgili ÷lkeye döviz girişi artacak, ulusal para değer kazanacaktır. Bunun sebebi de hammaddenin ulusal para ile talep edilmesidir. Örneğın, 1970'li yılların sonunda Kuzey Denizi'nde İngiltere, petrolü keşfettiğinde Sterlin'in değeri hızlı bir şekilde artmıştır.

Rekabet Gücünün Azalması

Ulusal paranın değerindeki artış, uluslararası ticarete konu olan diğer sektörlerin rekabet gücünü azaltır. Bu nedenle de imalat sektöründe talep azalır. Üstelik ekonomide imalat sektöründen birincil sektörlerle geçiş görülür. Örneğın 1980'li yılların başlarında Pound'un değerlendirilmesi neticesinde İngiltere'de imalat sektörünün üretiminde önemli düşüşler yaşanmıştır.

Lüks Mal ve Hizmet İthalatının Artması

Daha yüksek hammadde üretimi ve ihracatı sonucunda, insanların gelir seviyeleri artacaktır. Bunun sonucunda, lüks mal ve hizmetlere olan talep artacaktır. Lüks ithalat nedeniyle de, yerel firmaların geliri azalacaktır.

Reel Ücretlerin Artması

Refah seviyesi yükselmesiyle hizmet sektöründe çalışanlara talep artacaktır. Bu da ekonomide reel ücretlerin artmasına yol açacaktır. Ayrıca reel ücretlerin artması imalat sektörü için problemdir. Çünkü imalat sektöründe çalışanlar ücretlerinde artış talep edeceklerdir. İmalat sektöründe ücretlerin yükselmesiyle, maliyetler de artacaktır.

Dolaylı Sanayileşme

Reel ücretlerdeki artış ve ulusal paranın değerlenmesi sonucunda imalat sektöründe rekabet azalması ile üretim düzeyi de düşecektir. Buna bağlı olarak imalat sektöründe yatırımlar ve büyüme de azalacaktır. İmalat sektörü, diğer ülkelerdeki imalat sektörünün gerisinde kalacaktır. Sonraki senelerde imalat sektörü geçmiş yıllardaki yüksek üretim düzeyine çok zor ulaşacaktır.

Gelir Eşitsizliği

Genellikle ülkelerde hammadde keşfedildiğinde, nüfusun küçük bir kısmı gelir artışından faydalanmaktadır. Hammaddenin keşfedildiği ülkelerde gelir seviyesi yükselir. Ancak hammaddenin elde edilen gelir toplumda eşit şekilde dağıtılmamaktadır. Bu nedenle hammaddenin keşfedilmesiyle birlikte toplumda birkaç tane trilyoner meydana gelir. Çünkü Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'daki artış toplumdaki birkaç kişinin elinde toplanmıştır. Ayrıca hammaddenin keşfedildiği gelişmekte olan ülkelerde gelirin bir kısmı ülkeden çıkmaktadır. Çünkü hammadde sahalarının çoğunluğu yabancı uluslararası firmalar tarafından işletilmektedir.

Vergi Geliri

Hammaddenin yüksek düzeyde üretimi hükümetin önemli düzeyde vergi geliri elde etmesini sağlamaktadır. Böylelikle hükümet bütçe fazlası verebilir. Ayrıca hükümet daha fazla altyapı ve eğitim harcaması gibi kamu hizmetinde bulunabilir.

1.Hammadde Tükendiğinde Ortaya Çıkması Muhtemel Durumlar

Sadece hammaddeye dayanan ihracat sonucunda imalat ve tarım vd. sektörlerin üretiminde ve ihracatında düşüş yaşanmaktadır. Hollanda hastalığına yakalanmış bir ülkeye özel sermaye ve dış yardım akışı devam eder. Hollanda hastalığı ile doğal kaynak sektörü, ekonomideki diğer sektörlerden sermaye ve işçi çekmektedir. Bu nedenle de ekonominin geri kalanında üretim miktarı düşmektedir (Brahmbhatt, Canuto ve Vostroknutova, 2010).

Bir ülkede petrol, doğalgaz ya da diğer kaynaklar keşfedildiğinde, o ülke hammaddeleri ihraç etmeye başlayacaktır. Bu da ülkenin GSYH'sını artıracaktır. Böylece ülkenin vergi geliri artacak, cari işlemler hesabı gelişecek ve istihdam fırsatları oluşacaktır. Hammadde tükendiğinde ülkeler bazı gerçeklerle karşılaşmaktadırlar. Bunlar şunlardır (Pettinger, 2014):

- Çıktı ve yatırımdaki azalış nedeniyle, imalat sektöründe ihracatçı ekonomi konumuna ulaşmak uzun yıllar alacaktır.
- Hammadde ihracatı ile ülkeler cari fazla verebilirler. Fakat petrol ihracatı düştüğü zaman, ülkeler büyük cari açıkla karşı karşıya kalırlar.
- GSYH'deki düşüşle üst sınıf hizmet talebi düşecek, bunun neticesinde hizmet sektöründe çalışanlar arasında işsizlik artacaktır.

III.RUSYA FEDERASYONU'NUN EKONOMİK PERFORMANSI

Rusya'da 1991 yılında ekonomik yıkım görülmüştür. Ekonomik yıkımdan sonra Rusya piyasa ekonomisine geçmek için ekonomik reformlar yapmıştır. Bu ekonomik reformların bazıları şunlardır (Duman ve Samadov, 2003):

- Rusya ekonomisi dış piyasaya açılmış,
- Piyasada fiyatlar serbest bırakılmış,
- Mali dengesizlik giderilmeye çalışılmış,
- İktisadi kamu kurumları özelleştirilmiş,
- Ticaretteki korumacı önlemlerin ve sübvansiyonların bazılarını son verilmiştir.

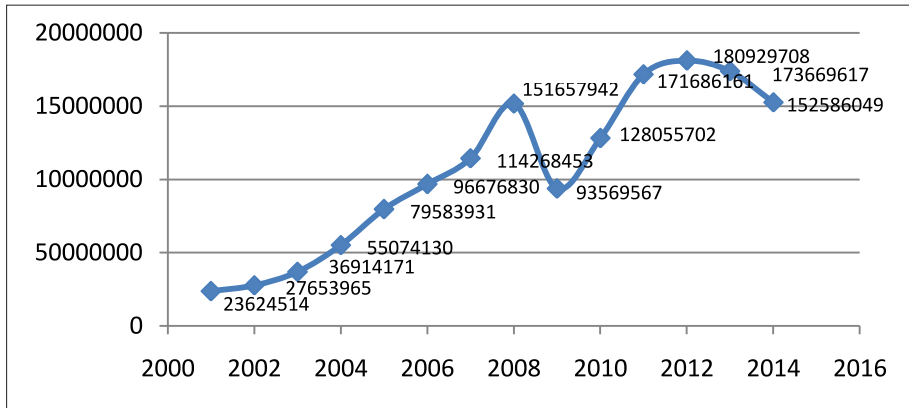
Rusya'da 1992-1996 yılları arasında küçük ve orta ölçekli kamu kurumları özelleştirilmiştir. Ancak yapılan özelleştirmeler neticesinde kamu kurumları genellikle bürokrat kökenli kişilere satılmıştır. 1992-1995 yılları arasındaki tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde yapılan özelleştirmeler neticesinde satılan küçük ve orta ölçekli işletmeler özel girişimciler tarafından alınmıştır (Duman ve Samadov, 2003).

Ancak, 1996 yılında büyük kamu işletmeleri devletin kredi borcunu kapatmak için bankalara satılmışlardır. 1997 yılında ise özelleştirmeler yapılmadan önce ön hazırlık yapılmıştır. Aynı yıl sanayi, tarım ve diğer sektörlerdeki işletmelerin çoğunluğu özelleştirilmiştir (Duman ve Samadov, 2003).

Günümüzde Rusya ekonomisi mal piyasasındaki değişimlere çok bağımlıdır. Rusya ihracatında hidrokarbonların oranı %60'tan yüksektir. Bu nedenle dünya mal piyasasındaki malların fiyatlarındaki değişimler Rusya ekonomisini çok fazla etkilemektedir (Ateş, 2012).

A) Hollanda Hastalığının Rusya'daki Etkisi

Rusya, iktisadi gücün temelini oluşturan işgücüne ve doğal kaynaklara sahip olan dünyadaki önemli ülkelerden biridir. Zengin doğal kaynak rezervleri Rusya ekonomisi için fırsat olmasının yanı sıra bazı dezavantajlara da neden olmaktadır. Son on yılın ortalamasına bakıldığında petrol fiyatları ve ticari faaliyetlerin Rusya'nın ekonomik büyümesine ivme kazandırdığı iddia edilebilir. Fakat bazı bilimsel çalışmalara göre ekonomideki doğal kaynaklara bağımlılık ile uzun dönemli ekonomik büyüme arasında ters yönlü ilişki vardır. Bunun nedeni ise Hollanda hastalığıdır (Ateş, 2012).

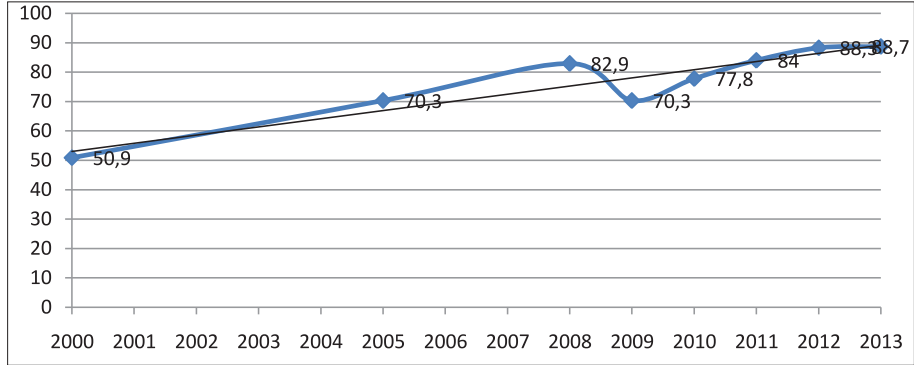

Tablo 1: Rusya'nın Ham Petrol İhracatı Miktarı \$ (2001-2014)

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi

Rusya'nın 2001-2014 yılları arasındaki ham petrol ihracatı Tablo 1'de verilmiştir. 2001 yılında 23 624 514 ABD \$ olan ham petrol ihracatı, 2008 yılında 151 657 942 ABD \$'a çıkmıştır. Ancak 2008 yılında yaşanan finansal kriz nedeniyle ülkelerin büyüme oranları düştüğü için Rusya'nın ham petrol ihracatı 2009 yılında 93 569 567 ABD \$'a düşmüştür. Fakat sonraki yıllarda yükselerek 2012 yılında 180 929.708 ABD \$'a yükselmiştir. Rusya'nın

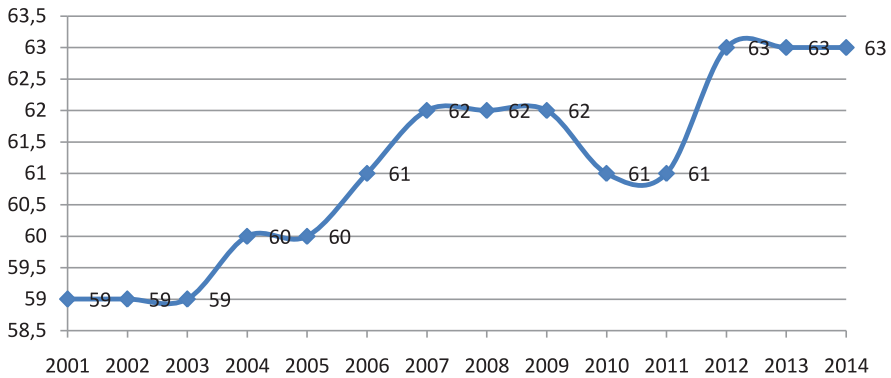
ham petrol ihracatı; Ukrayna, ABD ve Avrupa Birliği ile yaşadığı problemler nedeniyle 2012'den sonra düşmeye başlayarak, 2014 yılında 152 586 049 ABD \$'a gerilemiştir.

Tablo 2: Rusya'nın İmalat Sektörü 2000-2013 Üretim Miktarı (1991=100)

Kaynak: Rusya Federasyonu İstatistik Kurumu

Tablo 2'de Rusya'nın 2000-2013 yılları arasında imalat sektöründe yaşanan üretim miktarındaki artış 1991 yılı temel alınarak (1991=100) gösterilmiştir. 2000'de 50,9 olarak gerçekleşen üretim, 2009 yılında 70,3'e düşmüştür. 2013 yılında ise üretim 88,7'ye ulaşmıştır.

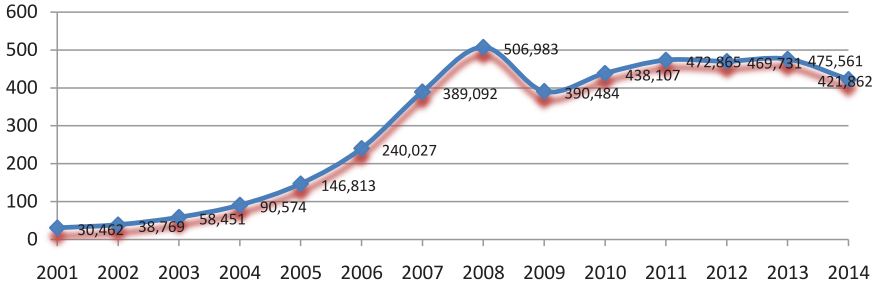
Tablo 3: Rusya'nın Hizmet Sektöründeki İstihdamı (Yüzde/ 2001-2014)

Kaynak: Dünya Bankası ve Rusya Federasyonu İstatistik Kurumu

Tablo 3'te Rusya'nın 2001-2014 yılları arasında hizmet sektöründeki istihdam oranı gösterilmektedir. 2001-2003 yıllarında toplam istihdamın %59'unu kapsayan hizmet sektöründeki istihdam, 2006-2008 yıllarında %62'ye

çıkmıştır. Ancak 2008 yılında birçok ülkede etkisi hissedilen finansal kriz nedeniyle ülkelerin büyüme oranları düştüğü için Rusya'nın ham petrol ihracatı azalmış, ülkenin GSYH'sı azaldığı için de hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı %61'e düşmüştür. 2012 yılından sonra Rusya'nın ham petrol ihracatı 2009-2010 yıllarına oranla daha fazla olduğu için hizmet sektöründe istihdam edilenlerin oranı da önceki yıllara kıyasla daha fazla artarak %63'e ulaşmış, 2014 yılında da %63 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Rusya'nın Döviz Rezervi (milyon \$/ 2001-2014)

Kaynak: Dünya Bankası ve Rusya Federasyonu İstatistik Kurumu

Tablo 4'te Rusya'nın 2001-2014 yılları arasındaki döviz rezervi gösterilmektedir. 2001-2008 yıllarında Rusya'nın toplam döviz rezervi artarak 2008 yılında 506,983 milyon ABD \$'a ulaşmıştır. Ancak 2008 yılında birçok ülkede etkisi hissedilen finansal kriz nedeniyle ülkelerin büyüme oranları düştüğü için Rusya'nın ham petrol ihracatı düşmüştür. Rusya'nın döviz rezervi 2014 yılında 421,862 milyon ABD \$ olarak gerçekleşmiştir.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hollanda hastalığı ülke ekonomisi için faydalı bir gelişme olan yüksek hammadde ihracatının yıllar içinde ekonomiyi negatif yönde etkilemesidir. Başka bir ifadeyle Hollanda hastalığı, üretim faktörlerinin ekonomideki diğer alanlardan çekilip, refah artırıcı etkiye sahip olan sektöre kaymasıdır.

Hollanda hastalığının ilk evresinde ülkede yeni bulunan ya da çok fazla ihraç edilen hammadde nedeniyle ulusal para aşırı değer kazanır. Bunun neticesinde de ithalat ucuzlar ve artar. İhracat ise pahalılaşarak, azalır. İthalat arttığı için de ülkede üretim azalır. Halk zaman içinde üretimin azalması sonucunda ortaya çıkan sanayisizleşme ile karşı karşıya kalır.

Hollanda hastalığının yaşandığı yıllarda tüketim ve dış ticarete işlem görmeyen hizmet ve mallara talep artar. Bütün bu gelişmelerin sonucunda da ulusal

ekonomide işçi ücretleri artarken, dış ticarete konu olan mallarda kârlılık düşer. Hollanda hastalığı ile ülkede döviz bolluğu olur. Bu döviz bolluğu bazı ülkelerde hidrokarbon (petrol, doğalgaz) ihracatından kaynaklanırken, bazı ülkelerde ise stratejik tarım ürünlerinin (kahve, gül, zeytin vb.) ihracatından kaynaklanabilmektedir.

Rusya Hollanda hastalığına 1991 yılında serbest ticaret rejimine geçerek yakalanmıştır (Rosenberg ve Saavalainen, 1998). Rusya’da görülen Hollanda hastalığı ise yüksek miktardaki hidrokarbon ihracatından kaynaklanmaktadır. Hidrokarbon alanındaki kârlılığı gören firmalar ise daha fazla kâr elde etmek amacıyla bu alanda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu gelişmelerin neticesinde de ülke sanayisizleşme problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak Rus hükümeti Hollanda hastalığının bu olumsuz sonuçlarının önüne şu tedbirleri alarak geçilebilir:

- Rusya’daki politika yapıcılar ulusal paranın değerini düşük tutmalıdırlar. Böylece kısa süre içinde Hollanda hastalığının etkisi tersine dönecektir. Bunu da Merkez Bankası’nın döviz kuruna müdahalesi ile ya da ilgili doğal kaynağın ihracatı neticesinde elde edecekleri döviz sonraki yıllarda kullanmak amacıyla bir fonda toplayarak sağlayabilirler.
- Ayrıca Rus politikacılar ekonomideki dengeyi koruyabilmek için ekonomide yapısal değişimler yapmalıdırlar. Bu amaç doğrultusunda uluslararası ticarete önemi azalan sektörlerde üretim artışını sağlayacak önlemler almalıdırlar. Bunun için özelleştirme ve yeniden yapılandırma politikalarını uygulayabilirler. İşinden ayrılmış, başka bir ifadeyle işsiz kalmış kişilere eğitim vererek, süreci olumlu boyutta etkileyebilirler.
- Bununla birlikte Rus hükümeti petrol sektörüne ihracattaki bağımlılığı azaltmak için ihraç edilen malların çeşitliliğini artırmalıdır. Ayrıca bu malların yer aldıkları sektörleri dış şoklara karşı daha az hassas hale getirebilirler. Bunu da ani fiyat düşüşlerini engelleyerek yapabilirler. Politikacılar bu önlemleri almalıdırlar. Çünkü ileriki yıllarda doğal kaynak rezervleri bittiğinde ya da ilgili doğal kaynak önemini kaybettiğinde, doğal kaynağın getirisi düşeceğinden, politikacılar önceki yıllarda yaşanan refah içindeki günlere ülkeyi geri taşıyamayacaklardır.
- Rusya’da reel ücret artışı sınırlandırılmalıdır. Rus hükümeti, göçmenleri hizmet sektöründe çalışmaya teşvik etmelidir. Bu da reel ücretlerin düşmesini sağlayacaktır.
- Rus hükümeti hammadde yoluyla elde ettiği geliri; eğitim, Ar-Ge ve altyapı

çalışmalarında harcayabilir. Böylece imalat sektörü rekabet gücünü artıracak, yüksek reel ücretlerle ve kur farkıyla mücadele edebilecektir.

- Rus hükümeti, lüks mallar üzerindeki vergi oranlarını artırmalıdır. Böylece toplumun lüks mallara yönelik talebi azaltılacaktır.

KAYNAKÇA

- AFANDIYEV Emin. (2013), "Causes of Dutch Disease and Ways to Deal with It: Literature Overview". http://opus.ipfw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=stu_symp2013, (erişim tarihi: 19.10.2015).
- ATEŞ Şükrü.(2012), "Rusya ekonomi raporu", http://www.academia.edu/5977642/Rusya_Ekonomi_Raporu, (erişim tarihi: 27.09.2015)
- BRAHMBHATT Milan, CANUTO Otaviano ve VOSTROKNUTOVA Ekaterina. (2010), "Dealingwithdutchdisease", <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/10174/548670BRI0EP160Box349431B01PUBLIC1.pdf?sequence=1>, (erişim tarihi: 20.10.2015).
- DUMAN Mehmet ve SAMADOV Nigâr. (2003), "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme", <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi6/duman.pdf>, (erişim tarihi: 21.10.2015)
- EBRAHIMZADEH Christine. (2003), "Dutch disease: Too much wealth managed unwisely", <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2003/03/ebra.htm>, (erişim tarihi: 25.15.2015).
- GREGORY R.George. (1976), "Some Implications of the Growth of the Mineral Sector." Australian Journal of Agricultural Economics, Vol. 20, pp.72-91
- MIRONOV Valeriy, PETRONEVICH Anna. (2015), "Discovering the signs of Dutch disease in Russia". Resources Policy, Vol. 46, Part 2., pp. 113-126.
- LEDERMAN Daniel ve MALONEY F. William. (2008), "In Search of the Missing Resource Curse." World Bank Policy Research Working Paper, WPS 4766.
- PETTINGER Tejvan. (2014), "Dutch Disease", <http://www.ecomicshelp.org/blog/11977/oil/dutch-disease/>,(erişim tarihi: 18.10.2015).
- RABBI Fazle, CHOWDHURY B. Mamta ve HASAN Mohammad Z.. (2013), "Macroeconomic Impact of Remittances and The Dutch Disease in a Developing Country", American Journal of Economics, Vol.3, No:5C, s.156.
- ROSENBERG B. Christoph ve SAAVALAINEN Tapio. (1998), How to Deal with Azerbaijan's Oil Boom? Policy Strategies in a Resource-Rich Transition Economy, IMF Working Paper No. 98/6.
- RUDD David. (1996), "An Empirical Analysis of Dutch Disease: Developing and Developed Countries", Illinois Wesleyan University Honor projects, Paper 62, ss. 3-4.
- SACHS D. Jeffrey ve WARNER Andrew. (2001), "The Curse of Natural Resources", European Economic Review, Vol. 45, No:4, pp.827-838
- SALA-I-MARTIN Xavier ve SUBRAMANIAN Arvind. (2003), "Addressing The Natural Resource Curse: An Illustration from Nigeria," IMF Working paper 03/139, Washington D.C
- SMITH Brock. (2014), "Dutch Disease and The Oil and Boom and Bust", http://www.oxcarre.ox.ac.uk/files/OxCarreRP2014_133.pdf (erişim tarihi: 18.10.2015).

- TANJA Broz ve DINKO Dubravčić. (2011), “The Dutch Disease in Unwonted Places – Why has Croatia been Infected while Slovenia Remains in Good Health?”, South-Eastern Europe Journal of Economics, Vol.1 , pp. 47-66.
- THE ECONOMIST. (2014), “What Dutch Disease is and Why It’s Bad, <http://www.economist.com/blogs/economistexplains/2014/11/economist-explains-2>(erişim tarihi: 20.10.2015).
- THE FINANCE TIMES. (2014), “Definition of Dutch Disease”, <http://lexicon.ft.com/Term?term=dutch-disease>, (erişim tarihi: 20.10.2015).
- UENO Philip H.. (2010), “Can Dutch Disease Harm The Export Performance of Brazilian Industry?”, <http://www2.druid.dk/conferences/viewpaper.php?Id=501363&cf=43>(erişim tarihi:13.03.2015).